

### **Література:**

1. Лєгєзє Є. О. Теорія публічних послуг : адміністративно-правова складова : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.
2. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-135>

## **ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

**Ніколенко Дар'я Миколаївна**

*аспірантка кафедри кримінально-правових дисциплін  
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,  
ORCID ID: 0009-0002-8653-5091  
м. Дніпро, Україна*

Проблему призначення та застосування належного кримінального покарання відносять до складних і недостатньо розроблених у теорії кримінального права. Покарання за кримінальне правопорушення, у виді незаконного заволодіння транспортним засобом, теж не є винятком. Дослідження питань призначення та застосування належного кримінального покарання за кримінально протиправні діяння, передбачені ст. 289 КК України, є необхідним для повноцінного освітлення предмету дослідження, так як кримінальна відповідальність визначається саме через з'ясування санкцій статті, а також встановлення того, що визначені санкції статті є достатніми, ефективними, направлені на реалізацію функцій кримінального права. Отже, своєрідним віддзеркаленням обґрунтованості покарання є відповідність значущості суспільних відносин, які утворюють основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, і які охороняє відповідна кримінально-правова норма, суворості (жорстокості) заходів законодавчого впливу на особу, що вчинила відповідне суспільно небезпечне посягання. Безперечно, жорсткість санкції повинна відповідати ступеню небезпеки конкретного кримінального правопорушення в цілому. Так на думку Навроцького В. О., санкція являє собою обчислювальне вираження суспільної небезпечності кримінального правопорушення

[12, с. 117–125]; це законодавча оцінка рівня суспільної небезпечності кримінального правопорушення певного виду [1, с. 78]. Слід також визнати, що невідповідність призначеного покарання суспільній небезпечності вчиненого кримінального правопорушення може не лише унеможливити досягнення мети запобігання нових кримінальних правопорушень, а й сприяти їх подальшому вчиненню. Водночас у чинному КК України відсутній науковий підхід щодо побудови санкцій як формального класифікатора суспільної небезпечності кримінальних правопорушень. Їм притаманна довільність і недостатність наукового (у тому числі соціологічного та психологічного) обґрунтування. Зокрема, можна констатувати встановлення абсолютно різних покарань за кримінальні правопорушення однакової (схожої) суспільної небезпечності й різний вплив однакових кваліфікуючих ознак на зміну міри типового покарання [13, с. 14]. Унаслідок цього наявні санкції нерідко формують викривлене уявлення про суспільну небезпечність певного кримінального правопорушення, у зв'язку з чим проблему конструювання типових санкцій слід визнати однією з пріоритетних у сучасній кримінально-правовій доктрині [1]. При вирішенні конкретного провадження суд керується, в першу чергу, загальними засадами призначення покарання (ст. 65 КК України), звертає увагу на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення (ст. 12 КК України), особу винного і обставини, які пом'якшують і обтяжують покарання (ст. ст. 66, 67 КК України). Однак конкретизація наведених загальних засад має законодавчі обмеження, що стосуються тих видів та розмірів покарання, які законодавець визначив достатніми для кожного кримінального правопорушення й закріпив у санкції відповідної статті. І хоча останню суд, застосовуючи закон, може дещо коригувати, – його рішення повинні відповідати чи ст. 69 КК (у разі пом'якшення покарання), чи ст. 70 (71) КК (у разі посилення).

Караність діяння, передбаченого ст. 289 КК, відбувається через санкції частин зазначеної статті. Так, у ч. 1 ст. 289 КК передбачене покарання у вигляді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк; ч. 2 – позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без такої, ч. 3 – позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої [11]. Виходячи з того, що санкції всіх частин ст. 289 КК України відносно визначені та для них характерний досить широкий діапазон між найнижчою та найвищою межею покарання, суд має можливість максимально конкретно індивідуалізувати покарання кожного засудженого [3, с. 166-167]. При цьому вивчення судової практики за ст. 289 КК свідчить про те, що судами використовуються усі передбачені законом про кримінальну

відповідальність покарання. Згідно з даними, що були отримані із звітності Державної судової адміністрації України про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2019-2023 роки маємо зазначити наступні види покарань [14]. Так, за 2019 рік за ст. 289 КК України до 1354 засуджених за ч. 1 ст. 289 КК України було призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк 26 випадків; за ч. 2 ст. 289 КК України – 376 випадків; за ч. 3 ст. 289 – 33 випадки. Покарання у виді обмеження волі призначалося за ч. 1 ст. 289 – 15 разів, за ч. 2 ст. 289 КК України – 2 рази. Арешт призначено за ч. 2 ст. 289 КК України – 3 випадки, громадські роботи – 3 рази. Покарання у виді штрафу призначалося за ч. 1 ст. 289 КК України – 116 разів, а за ч. 2 ст. 289 КК України – 7 випадків. Окрім основних покарань судами призначалися й додаткові покарання такі як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – за ч. 2 ст. 289 КК України - 2 випадки та конфіскація майна за ч. 2 ст. 289 КК України – 59 разів, за ч. 3 ст. 289 КК України – 14 випадків. У 2020 році за ст. 289 КК України до 1369 засуджених були призначені покарання за ч. 1 ст. 289 КК України - у виді позбавлення волі на певний строк 25 випадків; за ч. 2 ст. 289 КК України – 411 випадків; за ч. 3 ст. 289 – 20 випадки. Покарання у виді обмеження волі призначалося за ч. 1 ст. 289 – 13 разів, за ч. 2 ст. 289 КК України – 3 рази. Арешт призначено за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 випадок, тримання в дисциплінарному батальйоні – за ч. 3 ст. 289 – 1 випадок, громадські роботи за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 раз та за ч. 3 ст. 289 КК України – 3 рази. Покарання у виді штрафу призначалося за ч. 1 ст. 289 КК України – 122 разів, а за ч. 2 ст. 289 КК України – 6 випадків. Окрім основних покарань судами призначалися й додаткові покарання такі як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – за ч. 2 ст. 289 КК України - 1 випадок та конфіскація майна за ч. 2 ст. 289 КК України – 56 разів, за ч. 3 ст. 289 КК України – 8 випадків. У 2021 році за ст. 289 КК України до 1308 засуджених були призначені покарання за ч. 1 ст. 289 КК України призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк 24 рази; за ч. 2 ст. 289 КК України – 340 випадків; за ч. 3 ст. 289 – 14 випадків. Покарання у виді обмеження волі призначалося за ч. 1 ст. 289 – 16 разів, за ч. 2 ст. 289 КК України – 2 рази. Арешт призначено за ч. 1 ст. 289 КК України – 2 випадки, тримання в дисциплінарному батальйоні – за ч. 3 ст. 289 – 1 випадок, громадські роботи за ч. 2 ст. 289 КК України – 7 разів. Покарання у виді штрафу призначалося за ч. 1 ст. 289 КК України – 49 разів, а за ч. 2 ст. 289 КК України – 4 випадки. Окрім основних покарань судами призначалися й додаткові покарання такі як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною

діяльністю – за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 випадок; за ч. 2 ст. 289 КК України - 3 випадки, за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 випадок, а також покарання у виді конфіскація майна за ч. 2 ст. 289 КК України – 63 рази, за ч. 3 ст. 289 КК України - 9 випадків. У 2022 році за ст. 289 КК України до 829 засуджених були призначені покарання за ч. 1 ст. 289 КК України призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк 21 випадки; за ч. 2 ст. 289 КК України – 267 випадків; за ч. 3 ст. 289 – 19 випадків. Покарання у виді обмеження волі призначалося за ч. 1 ст. 289 – 10 разів, за ч. 2 ст. 289 КК України – 2 рази. Арешт призначено за ч. 3 ст. 289 КК України – 2 випадки, громадські роботи за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 випадок, за ч. 2 ст. 289 КК України – 1 раз. Покарання у виді штрафу призначалося за ч. 1 ст. 289 КК України – 19 разів, а за ч. 2 ст. 289 КК України – 6 випадків. Окрім основних покарань судами призначалися й додаткові покарання такі як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу – за ч. 2 ст. 289 КК України – 1 випадок, а також покарання у виді конфіскація майна за ч. 2 ст. 289 КК України – 43 рази, за ч. 3 ст. 289 КК України – 10 випадків. У 2023 році за ст. 289 КК України до 731 засуджених були призначені покарання за ч. 1 ст. 289 КК України призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк 15 випадки; за ч. 2 ст. 289 КК України – 233 випадки; за ч. 3 ст. 289 – 19 випадків. Покарання у виді обмеження волі призначалося за ч. 1 ст. 289 – 9 разів, тримання в дисциплінарному батальйоні за ч. 2 ст. 289 КК України - 1 раз. Арешт призначено за ч. 1 ст. 289 КК України – 3 випадки, за ч. 2 ст. 289 – 1 випадок, виправні роботи – ч. 3 ст. 289 – 1 випадок, службове обмеження для військовослужбовців за ч. 1 ст. 289 КК України – 3 рази, за ч. 2 ст. 289 КК України – 1 раз, громадські роботи за ч. 1 ст. 289 КК України – 2 разів, за ч. 2 ст. 289 КК України – 6 випадків. Покарання у виді штрафу призначалося за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 раз, за ч. 2 ст. 289 КК України – 1 випадок, за ч. 3 ст. 289 КК України – 1 випадок. Окрім основних покарань судами призначалися й додаткові покарання такі як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 випадок; за ч. 2 ст. 289 КК України - 39 випадки, а також покарання у виді конфіскація майна за ч. 1 ст. 289 КК України – 1 раз, за ч. 2 ст. 289 КК України – 39 рази, за ч. 3 ст. 289 КК України - 15 випадків. Отже аналіз призначених покарань маємо визначити в такому виді: найбільш призначаємими покараннями є позбавлення волі на певний строк: у 2019 р. (435); у 2020 р. (456); у 2021 р. (378); у 2022 р. (307); у 2023 р. (297). Загальна кількість за вказаний період складає (1873 покарань). Штраф – у 2019 р. (123); у 2020 р. (128); у 2021 р. (53); у 2022 р. (25); у 2023 р. (3) Загальна кількість за вказаний період складає (332 покарання). Конфіскація майна – у

2019 р. (19); у 2020 р. (64); у 2021 р. (72); у 2022 р. (53); у 2023 р. (54). Загальна кількість за вказаний період складає (262 покарання). Проте серед інших покарань, які призначаються за ст. 289 КК України маємо зазначити й такі як обмеження волі призначалося у 2019 р. (17); у 2020 р. (16); у 2021 р. (18); у 2022 р. (12); у 2023 р. (9). Загальна кількість за вказаний період складає (72 покарання). Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – у 2019 р. (2); у 2020 р. (1); у 2021 р. (5); у 2022 р. (1); у 2023 р. (40). Загальна кількість за вказаний період складає (49). Громадські роботи – у 2019 р. (3); у 2020 р. (4); у 2021 р. (7); у 2022 р. (2); у 2023 р. (8). Загальна кількість за вказаний період складає (24 покарання). Арешт – у 2019 р. (3); у 2020 р. (1); у 2021 р. (2); у 2022 р. (2); у 2023 р. (3). Загальна кількість за вказаний період складає (11 покарань). Службове обмеження для військовослужбовців – у 2019 р. (0); у 2020 р. (0); у 2021 р. (0); у 2022 р. (0); у 2023 р. (4). Загальна кількість за вказаний період складає (4 покарання). Тримання в дисциплінарному батальйоні – у 2019 р. (0); у 2020 р. (1); у 2021 р. (1); у 2022 р. (0); у 2023 р. (1). Загальна кількість за вказаний період складає (3 покарання). Виправні роботи – у 2019 р. (0); у 2020 р. (0); у 2021 р. (0); у 2022 р. (0); у 2023 р. (1). Загальна кількість за вказаний період складає (1 покарання). Відповідна презентація викладена від найбільшої кількості покарань до найменшої.

Якщо порівнювати санкції, які передбачають кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом в зарубіжних країнах (КК Азербайджанської Республіки, Республіки Узбекистан, Республіки Таджикистан, Республіки Молдова, Республіки Польща, Республіки Болгарія, Королівства Іспанія) із санкціями ст. 289 КК України, маємо зазначити що серед аналізованих КК зарубіжних країн найсуворіше без альтернативне покарання, а саме позбавлення волі міститься у ст. 267 КК Республіки Узбекистан [10, с. 169], у ст. 289 КК Республіки Польща [8, с. 109-110], у ст. 346 КК Республіки Болгарія [7, С. 246-247]. Проте альтернативні санкції, як і ст. 289 КК України мають КК Азербайджанської Республіки до ст. 185.1 такі як виправні роботи, або обмеження волі або позбавлення волі [4, с. 141]; ст. 252 КК Республіки Таджикистан штраф, або обмеженням волі або позбавленням волі [9, с. 176-177]; ст. 192.1 КК Республіки Молдова – штраф, або позбавленням волі неоплачуваною працею на користь суспільства [6, с. 353-354]; ст. 244 КК Королівства Іспанія штраф [5, с. 118-119]. Маємо зазначити, що тільки у ст. 346 КК Республіки Болгарія поряд із позбавлення волі законодавець передбачає покарання про позбавлення права керувати транспортним засобом та з конфіскацією не менш ½ частини майна винного [7, с. 246-247]. За КК України відносно ст. 289 КК України слід зазначити, що альтернативний характер санкцій

охоплює такі покарання, як обмеження волі або позбавлення волі з конфіскацією майна або без такої. Проте, практика призначення покарань за ст. 289 КК України, вказує на більш широкий перелік призначених покарань а саме обмеження волі, арешт, тримання в дисциплінарному батальйоні, громадські роботи, штраф, службове обмеження для військовослужбовців, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, конфіскація майна, а найбільш часто призначаємими зокрема є штраф, хоча він не передбачений жодною санкцією ст. 289 КК України. Як вже було зазначено найбільш призначаємими покараннями є позбавлення волі на певний строк, штраф та конфіскація майна. За результатами дослідження, одним із найчисленніших із призначених видів покарань за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 ККУ, є штраф. А тому постає питання щодо можливого розширення переліку покарань у санкціях ст. 289 КК, і доповнення таким покаранням як штраф. Звісно відповідне питання продиктовано гуманізацією кримінального законодавства, яка відбувається сьогодні та наявністю в Особливій частині КК України чималої кількості санкцій, які передбачають можливість застосування штрафу як основного покарання. Проте як зазначає Гришук В.К., гуманізація кримінально-правового регулювання потребує диференційованого підходу. Гуманізація не може розглядатися як огульне зниження санкцій кримінально-правових норм, огульна декриміналізація суспільно небезпечних діянь і тим самим послаблення кримінально-правової відповідальності злочинців. Гуманізація в демократичній державі має бути виваженим науково обґрунтованим процесом [2, с. 683].

Отже, враховуючи зазначені положення, пропонуємо доповнити ст. 289 КК України таким видом покарання як штраф враховуючи ступінь тяжкості кримінального правопорушення в такому виді: ч. 1 ст. 289 КК України «карається штрафом від двох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк».

### Література:

1. Бондаренко В. В. Класифікація злочинів, пов'язаних зі знищенням, піддробкою або зміною номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2015. № 2 (10). С. 73-85.
2. Гришук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2012. 736 с.

3. Смеляненко В.В. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2009. 212 с.

4. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки, Кримінальний кодекс Республіки Казахстан під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – Т. В. Руденко. К. : ОВК, 2016. 490 с.

5. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову О. В. Лішевської. К. : ОВК, 2016. 284 с.

6. Кримінальний кодекс Республіки Білорусь, Кримінальний кодекс Республіки Молдова під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – Т. В. Руденко. К. : ОВК, 2016. 462 с.

7. Кримінальний кодекс Республіки Болгарія / О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2024. 294 с.

8. Кримінальний кодекс Республіки Польща / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову В. С. Станіч. К. : ОВК, 2016. 138 с.

9. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан / переклад Станіч В.С.; під ред. О. В. Коротюк. К. : ОВК, 2021. 288 с.

10. Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан / під ред. В. Л. Менчинського. Переклад на українську мову – О. В. Іванов. К. : ОВК, 2019. 194 с.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page13> (дата звернення 01.10.2024)

12. Навроцький В. Значення санкції статті кримінального закону для кваліфікації діяння. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 1999. № 3. С. 117–125.

13. Соболев О.І. Класифікація злочинів : *автореф.дис. ... канд. юрид. наук.* : 12.00.08./ Дніпропетровськ. Державний ун-т внутр. справ.. Д., 2012. 20 с.

14. Статистичні данні Державної судової адміністрації України за 2019-2023 роки щодо роду заняття засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення передбаченого ст. 289 КК України. URL: [https://court.gov.ua/inshe/sudova\\_statystyka/](https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/) (дата звернення 21.09.2024 р.)